

Asia: VN/14302/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta uudeksi ilmastolaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleisiä huomioita esityksestä

Lakiuudistuksen tavoitteet, niistä erityisesti lain ohjausvaikutuksen vahvistaminen ovat kannatettavia. On tärkeää, että Suomessa toteutetaan kunnianhimoista ja oikeudenmukaista ilmastopolitiikkaa.

Ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmän ohjauksessa painotetaan luonnon monimuotoisuuden huomioimista ja ilmastotoimien vaikutusta luontokadon ehkäisyyn. Hengityслиitto pitää hyvänä sitä, että ilmastomuutoksen ja luontokadon kytkös huomioidaan esityksessä.

Ilmastomuutoksen hillitsemiseksi ja ilmastomuutokseen sopeutumiseksi tehtävien yleisten suunnitelmien vaatimukset kaipaavat toimien perus- ja ihmisoikeusnäkökulman vahvistamista. Yleisten suunnitelmien vaatimuksissa mainitaan ”muut yhteiskunnan kehityksen kannalta olennaiset tekijät”. Nämä tekijät tulee ilmastotoimien vaikutusten seurannan ja arvioinnin vuoksi avata, ja lisätä huomioitaviin tekijöihin erityisesti yhdenvertaisuus sekä suunnitelmien ja toimien vaikutukset väestön terveyteen ja haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin, kuten pitkäaikaissairaisiin. Esimerkiksi Skotlannin ilmastolaissa säädetään laadittavaksi viiden vuoden välein päivitettävä ilmastosuunnitelma, jonka valmistelussa on oikeudenmukaisen siirtymän periaatteiden lisäksi erityisesti huomioitava ilmastomuutoksen vaikutuksille haavoittuvimmat ihmisryhmät.

Ilmastomuutoksen sopeutumistoimien arvioinnin säännöllinen toteuttaminen turvaa perus- ja ihmisoikeuksia. Sopeutussuunnitelma koskettaa laajasti ihmisten elinympäristöä, terveyttä, elinkeinoja ja oikeutta ympäristöön. On hyvä, että lakiluonnoksessa vahvistetaan saamelaiden oikeuksien toteutumista. Luonnoksessa on kuitenkin laajemmin huomioitava myös muiden haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien, kuten pitkäaikaissairaiden oikeuksia ilmastomuutostilanteessa.

Hengityслиitto yhtyy oikeuskanslerinviraston lausuntoon koskien oikeutta terveelliseen ympäristöön ja ilmastolain tavoitteiden vaikutusta muuhun lainsäädäntöön:

”...ilmastolaki toteuttaa tarkemmin perustuslain 20 §:ssä säädettyä julkisen vallan velvoitetta pyrkiä turvaamaan jokaiselle yksilönä ja koko yhteiskunnalle oikeus terveelliseen ympäristöön ja siten se edistää välillisesti perustuslain 20 §:n mukaista yleistä oikeutta terveelliseen ympäristöön.

Ilmastolailla on näin merkitystä julkisen vallan valtiosääntöisten velvoitteiden tarkempana määrittelijänä. ”

Hengityслиitto katsoo oikeuskanslerinviraston tavoin, että ilmastolain yhteyksiä muuhun lainsäädäntöön ja ilmastolain tavoitteiden vaikutusta muun lainsäädännön ja yhteiskuntapolitiikan tavoitteiden valmisteluun on vielä tarpeen vahventaa.

Hiilineutraaliustavoite ja päästövähennystavoitteet (2 §)

-

Valtion viranomaisen ja kunnallisen viranomaisen edistämiselvoite (5 §)

Hengityслиitto katsoo, että kuntia on lainsäädännön tasolla hyvä kannustaa ilmastotoimiin, vaikka kunnat ovat toimia jo aktiivisesti tehneetkin. Hengityслиitto kannattaa lakiluonnoksessa esitettyä valtion viranomaisen ja kunnallisen viranomaisen edistämiselvoitetta. Kuntien mahdollisuudet edistää ilmastolain tavoitteiden toteutumista ovat hyvät esimerkiksi kaavoituksen, energiantuotantotapojen ja liikenneratkaisujen keinoin. On tärkeää säätää kunnille velvoite tehdä ilmastosuunnitelma sekä arvioida ja seurata päätöstensä ilmastovaikutuksia.

Pykälätekstistä tulee myös poistaa sanat ”mahdollisuuksien mukaan”, sillä ollakseen vaikuttava, kirjauksen tulee olla tosiasiallisesti velvoittava.

On hyvä, että myös valtion viranomaisten tulee edistää lain tavoitteita toiminnassaan. Viranomaisen edistämiselvoitteen noudattamatta jättämisestä tulee kuitenkin olla myös seuraamuksia, muuten kirjauksen merkitys jäänee vähäiseksi. Lain jatkovalmistelussa on myös syytä tarkentaa hyvinvointialueiden merkitystä ilmastotoimissa.

Suunnittelujärjestelmä, erityisesti uusi maankäyttösektorin suunnitelma (7–13 §)

-

Ilmastopolitiikan seuranta ja ilmastovuosikertomus (15–18 §)

Ilmastovuosikertomuksessa tulee edellyttää osiota ilmastotoimien sosiaalisista- ja terveysvaikutuksista. Tieteelliseen tietoon ja ajankohtaiseen tutkimukseen nojautuminen on tärkeä periaate, jota tulee tukea huomioimalla laajasti eri tutkimusaloilta koottua tietoa. Ilmastomuutokseen sopeutumiseksi ja siihen varautumiseksi tarvitaan tietoa sosiaalisista ja terveydellisistä vaikutuksista. Ilmastotoimien suunnittelussa onkin painotettava myös terveyshaittojen ennaltaehkäisyä ja lain jatkovalmistelussa vahvistettava sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja terveysvaikutusten huomioimista suunnittelujärjestelmässä.

Saamelaiskulttuurin edistäminen, saamelainen ilmastoneuvosto (mm. 14 §, 21 §)

-

Suomen ilmastopaneeli (20 §)

Paneelin kokoonpanon yhteydessä mainitaan riippumattoman tieteellisen toimielimen eri alojen välinen tasapaino. Paneelin asiantuntijoissa tulee olla mukana laajasti eri alojen asiantuntijoita. Ilmastomuutoksella on merkittävä vaikutus terveyteen, hyvinvointiin ja turvallisuuteen, jolloin kansanterveydellisiä vaikutuksia (esim. hengitysterveys tai mielenterveys) ei voi jättää huomiotta.

On erittäin kannatettavaa lisätä ilmastopaneelin tehtäviin myös tietotarpeiden tunnistaminen. Tietotarpeita on hallinnossa, julkisella sektorilla ja kansalaisilla paljon.

Muutoksenhaku (22 §)

-

Esityksen vaikutukset

Lain tavoitteiden toteutumisen kannalta on erittäin tärkeää, että ilmastovaikutusten arviointi saatetaan osaksi yleistä lainvalmistelua.

Muita huomioita

Ilmastomuutoksen hillitsemistä ja siihen sopeutumista koskevien suunnitelmien yleisissä vaatimuksissa mainitaan vaatimuksesta ottaa huomioon kestävä kehityksen periaatteet. Periaatteiden tarkempi avaaminen perusteluissa on tarpeen. Ilmastomuutoksen aiheuttamat haitat lisääntyvät henkilöillä tutkimusten mukaan sitä enemmän mitä heikommassa sosio-ekonomisessa asemassa he ovat. Siksi lain jatkovalmistelussa on kiinnitettävä lisähuomiota yhdenvertaisuusnäkökohtiin.

Ilmastosäätelyä tulee kytkeä muuhun lainsäädäntöön ja toimiin, jotta voidaan edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista uudessa tilanteessa, jossa ilmastomuutosta on torjuttava, ja sen aiheuttamiin seuraksiin on reagoitava nopeasti. On tärkeää luoda seurantavelvoitteita myös asioille, jotka eivät ole lain varsinaisten tavoitteiden piirissä. Laissa suoraan määriteltyjen tavoitteiden lisäksi on seurattava laajemmin myös ilmastosuunnitelmien- ja toimien vaikutuksia terveyteen ja yhdenvertaisuuteen. Yhdeksi tavoitteeksi on nostettava terveyteen liittyvän sosiaalisen ja taloudellisen haavoittuvuuden vähentäminen.

Terveysriskien ehkäisy sekä terveysvaikutusten seuranta on huomioitava paremmin ilmastomuutoksen ehkäisyn ja sopeutumisen suunnittelua ohjaavan lainsäädännön kehittämisessä. Mitä enemmän ilmasto lämpenee, sitä selkeämmät ovat terveysriskit, varsinkin pitkäaikaissairaiden kohdalla. Väestön vanhetessa voidaan puhua jopa kansanterveydellisestä ongelmasta. Selkeästi on nähtävillä, että terveyshaitat ja niiden hoitokustannukset lisääntyvät väestön ikääntyessä.

Ilmastomuutoksen terveysvaikutukset koskettavat erityisesti vanhuksia, lapsia ja pitkäaikaissairaita. Myös työikäisten terveyteen ja arkeen aiheutuvat haitat lisääntyvät, millä on vaikutusta kansatalouteen. Kuumuus aiheuttaa ennenaikaisia kuolemia ja kuormittaa voimakkaasti hengitys- ja verenkiertoelimistöä. Helteet lisäävät sairaalahoidon sekä vastaanottokäyntien määrää.

Ilmaston lämpenemisen seurauksena hellejaksojen lisäksi myös muut sään ääri-ilmiöt lisääntyvät. Lämpenevä, yhä sateisemmaksi käyvä sää tuo mukanaan rakennusten kosteusongelmia. Äärimmäiset lämpötilat tekevät hengittämisestä vaikeampaa erityisesti pitkäaikaissairailta ja iäkkäillä ihmisillä puhumattakaan ilmansaasteiden kokonaisvaikutuksesta kaikkien terveyteen.

Liukkaiden keliin lisääntyminen tarkoittaa väistämättä myös hiekoitushiekan lisääntymistä ja katupölyhaittaa keväällä. Katupöly lisää erityisesti ikääntyvien, hengityssairaiden ja sydän- ja verisuonisairaiden terveyspalveluiden käyttöä ja kuolleisuutta. Samoin syksyllä, jolloin säätila vaihtelee +/-0 asteen molemmin puolin yhä pidempään, asfalttipinnan kuluminen ja hiekoitus aiheuttavat ongelmia edellä kuvatuissa ryhmissä. Vaikka katupöly pölyää tietyn ajan vuodesta, se aiheuttaa pitkäaikaissairauden pahentumisen pitkäksi aikaa ja vaikeiden sairauksien etenemistä.

Ilmastonmuutoksen terveysvaikutuksista tarvitaan lisää tietoa sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille että kansalaisille. Tiedontarpeita on myös eläinten välittämien sairauksien ehkäisystä, sillä eläinten välittämät sairaudet koettelevat tulevaisuudessa enenevässä määrin ihmisten terveyttä. On luotava terveysvaikutusten ennusteita ja erikseen erityisryhmille, kuten pitkäaikaissairaille kohdennettuja varoitusjärjestelmiä.

Luonnon monimuotoisuuden suojeleminen on teko, jonka myönteiset vaikutukset ulottuvat pitkälle tulevaisuuteen. Kuntien rooli tässä on tärkeä ja kunnilta tulee vaatia ilmastosuunnitelman tekemistä. Kaupunkialueiden kaavoituksessa ja suunnittelussa on varattava riittävästi viheralueita asuinalueille ja niiden läheisyyteen. Viheralueet toimivat myös imeytyskenttinä lisääntyville sateille, pintakosteudelle ja hulevesille sekä lumien varastointipaikkoina talvella.

Kaupungistuminen kaventaa ihmisten suoria kontakteja luontoon, minkä seurauksena vastustuskyky heikkenee. Lähiluonnon monimuotoisuus tukee vastustuskykyä ja tuoreen tutkimuksen mukaan sillä on vaikutusta myös sisätilojen mikrobiston monimuotoisuuteen.

Tiedottamisen sijaan tulee vahvistaa yleisöviestintää, sen avoimuutta, saavutettavuutta ja vuorovaikutteisuutta. Suunnitelmien kommentointia onkin lakiluonnoksessa hienosti suunniteltu mahdollistettavaksi myös muuten kuin kielellisesti, jolloin lasten ja vammaisten henkilöiden osallistuminen helpottuu. On tärkeää, että myös lakiluonnoksen muissa osissa kiinnitetään vastaavasti huomiota haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien oikeuksien turvaamiseen.

Mustonen Satu
Hengityслиitto